

monio rei, pro modo debiti, si personalis instituatur actio, custodiæ causa inducitur, ut tædio affectus reus veniat aliquando reponitur. Quod si adhuc per annum in sua contumacia perseveraverit, Judice decernente verus possessor efficietur, super proprietate duntaxat ad versæ parti defensione reservata. Sed si missus in possessionem b fructus dilapidet, sequestrandi erunt, & quod distractum est, in pristinum statum erit revocandum.

Si ob potentiam adversarii contumacia non possit actor possessionem ingredi, vel illam amiserit, nihilominus efficitur verus possessor elapso anno. h. d.

§. 3. Si tamen propter rei potentiam c, sive dolum contigerit, ut intra annum rem custodiendam nancisci non possit, vel etiam acquisitam amittat, nec contumax melioris, quam obediens, conditionis existat, de canonica æquitate sancitum est, ut hoc etiam casu verus elapso anno possessor actor constituatur.

Si reus contumax dederit cautionem de stando juri, nec multandus est, quod adversarium non fuerit passus esse in possessione. Et missionem passus restituatur. h. d.

§. 4. Hoc tamen d tunc obtinet, cum reus nullam cautionem præstitit: nam si de stando juri caverit, nec multandus, & missionem passus illico restituendus erit.

Actor anno lapsa non reputatur possessor, si per eum steterit, quo minus intraverit possessionem. h. d.

§. 5. Idem juris est, si annus elapsus esse proponatur, per reum tamen non steterit, quo minus ante terminum, & possessionem receperit, & cautionem dederit.

Excommunicatus a delegato Principis, etiam delegato mortuo non potest ab ordinario absolvi, vel alio, præterquam in mortis articulo, vel de mandato Papæ. h. d.

§. 6. Quæsi contigit, si delegatus, qui reum propter contumaciam manifestam excommunicationis vinculo innodavit, vel petitorum causa rei servandæ in possessionem induxit, rebus eximatur humanis, an eidem juri parere volenti, & idoneam cautionem offerenti Ordinarius absolutionis beneficium impertiri, & possessionem restituere valeat. Et responsum est, quod cum delegatus ab eo non potest per alium, præterquam in mortis articulo, sine mandato summi Pontificis absolutionis gratiam obtinere, vel possessionem recuperare, nisi alius ei in onere successerit, & honore.

Passus missionem, si mortuo delegato præter infra annum cautionem de parendo juri, etiam post annum recuperavit possessionem h. d.

§. 7. Sed ne missus in possessionem verus efficiatur post annum possessor, missionem passus coram Ordinario, vel, si ejus copiam habere nequiverit, coram publicis, & honestis viris, ut quasi præscriptionem interrumpat annalem, offerre, ac præstare poterit de parendo juri cautionem, ut sic etiam post annum per Apostolicam sedem possessionem recuperare mereatur.

In causis beneficalibus non habet locum missio in possessionem, sed in locum ejus poterit procedi lite non contestata. h. d.

§. 8. Sed b ista quidem tunc procedent, cum de profanis rebus erit disceptatio: nam qui super dignitate, personatu, vel beneficio Ecclesiastico obtinendis cum aliquo litigat possessore ob partis adversæ contumaciam in possessionem mittendus non erit, ne per hoc ad ea ingressus vitiosus pateat. Licebit tamen Judici hoc casu etiam lite non contestata diligenter examinato negotio, ipsum sine debito terminare, contumaciam absentis divina replente præsentia.

Contra reum contumacem, si de causa liqueat, potest ferri

a C. 1. extr. de eo qui mis. in poss. b C. 2. extr. de sequest. poss. c c. contingit. extr. eod. tit. d c. 1. eod. tit. e c. 2. in fin. extr. de eo qui onit. in poss. f pastoralis officii. §. præterea. extr. de off. ord. g c. pastoralis officii. §. præterea. vers. veruntamen. extr. de off. ord. h c. unico. de eo qui mis. in poss. in 6.

sententia etiam in causa profana, lite contestata: contra actorem vero etiam lite non contestata. h. d.

§. 9. Quod interdum etiam in profanis obtinebit, ut puta a si contestata lite reus contumax fuerit, & de causa liqueat, vel actor ipse contumaciæ crimen incurrat: quo casu etiam lite non contestata instante reo Judex & testes recipere, & sententiam ferre debebit.

Si actor non venerit in termino, ad quem reum citate fecerit, debet reo rescivere expensas, & cavere de in. posterum comparando: alias non admittitur ad aliam citationem. h. d.

§. 10. Idem b quoque actor, si ad terminum, ad quem adversarium citari fecerit, venire contempserit, venienti reo in expensis propter hoc factis legitime condemnabitur, & ad aliam citationem minime admittendus erit, nisi de fideliter impostorum comparando idoneam cautionem dederit.

Judex debet esse contentus una poena ex pluribus, quæ adversus contumacem competunt: & ex crescente contumacia potest etiam ad alias procedere. h. d.

§. 11. Quod autem diximus, iuribus varie contumaciam coerceri, non est ita accipiendum, quasi omnes simul poenas jus dicens infligere contumaci debeat, sed quod variarum poenarum sibi datur optio: unde alterutra, quæ magis timeri debeat, Judex a principio contentus erit, ad aliam nihilominus processurus, si hoc meruerit protervitas contumacis.

TITULUS VII.

DE LIBELLI CONCEPTIONE, ET OBLATIONE.

Actor reo comparante debet clarum Judicii libellum offerre: & quid sit Libellus. h. d.

In primis igitur reo in assignato termino comparante Judici libellum actor offert c, & illum ita clarum, & planum, ut ex ejus inspectione deliberare reus valeat, utrum cedere velit, an contendere, atque ut, si contendendum sit, despicere valeat Judex, quemadmodum a se concipienda sit sententia. Nihil enim aliud est libellus d, quam brevis scriptura clara actoris intentionem continens, & contra adversarium necessario concludens.

Libellorum alii sunt accusatorii, alii conventionales. h. d.

§. 2. Porro libellorum duæ sunt species e: alii enim sunt accusatorii, alii conventionales. Accusatorii sunt f quibus quis aliquos apud Judicem alicujus criminis reos defert: de quibus quidem in præsentibus nobis non est institutus sermo, sed infra suo loco, & ordine dicetur. Conventionales sunt g, quibus in civilibus disceptationibus utimur, dum rem nostram, aut quam nobis deberi putamus, in judicio petimus.

Quæ debet continere libellus: & quod ineptus, vel obscurus libellus non obligat ad respondendum: & quod Judex illum potest lacerare. h. d.

§. 3. Exprimet igitur oblati libellus non solum agentis, & conventi nomen, sed & jus dicentis, & petitæ rei b, & actionis qualitatem. Et si personali expeririendum sit actione, petendi quoque causa exprimenda erit: alioqui nec conventus respondere tenebitur, & Judex libellum non legitimæ conventionis formam continentem concerpere ac destruere poterit.

Plures dantur casus, in quibus solennis libelli correctio non est necessaria. h. d.

§. 4. Sunt tamen casus, in quibus solennis hæc libelli oblatio minime est necessaria k: veluti de quibus in piano, ac sine strepitu & figura judicii procedendum erit, & in quibus etiam non contestata lite testes recipi possunt, & alii plures.

Bene-

a C. causam quæ. & c. seq. extr. eod. b c. 1. eod. tit. in 6. c c. induciæ. §. offeratur. 3. q. 3. d c. 1. in gl. 1. extr. de lib. obl. e gl. 1. c. 1. extr. eod. tit. f C. præscripta sit. §. libel. 8. q. 8. g d. gl. 1. can. 1. eod. tit. extr. h c. 2. extr. eod. tit. i c. fin. extr. eod. tit. x Cl. sepe, de verb. sig.

Bene faciet Judex si rem terminare quæret sine tela judiciaria. h. d.

§. 5. In his quoque casibus, in quibus libelli est necessaria correctio, probe Judex fecerit, si principales personas, vel in subsidium etiam advocatos factum ipsum proponere jufferit, & sine tela judiciaria controuersiam terminare tentaverit.

Oblato libello debent reo dari dilationes ad excipiendum, & ad evitandam obscuritatem una materia est uno loco tractanda. hoc dicit.

§. 6. Oblato tamen secundum juris ordinem libello, certæ reo convento indulgentiæ sunt induciæ a, quibus deliberet, cedendum sibi sit, an contendendum: acceptandus, an recusandus Judex: denique, ut proponat, si quas habet, exceptiones. Quæ propterea comparatæ sunt, ut ii, adversus quos instituuntur actiones, defendantur. Harum vero quædam ante litem contestationem opponendæ erunt, quædam vero etiam post contestatam litem. Sed ne, si qui inter has alieni tractatus medii tuerint interjecti, hujusmodi festio obscuritatem pariat, videamus nunc generaliter de exceptionibus.

TITULUS VIII.

DE EXCEPTIONIBUS, ET REPLICATIONIBUS.

Quid Exceptio, & quod duplex ejus est species, dilatoria & peremptoria. Et quod dilatoriarum quedam respiciunt Judicem, quedam actorem, quedam reum, quedam causam. h. d.

Exceptio est b actionis vel intentionis exclusio. Exceptionum summa divisio in duo genera deducitur c: aut enim sunt dilatoriæ, aut peremptoriæ. Dilatoriæ sunt, quæ rem & judicium differunt. Harum quædam Judicis personam respiciunt, quædam agentis, quædam rei conventi, quædam vero actionis & causæ qualitatem. Personam Judicis respiciunt, vel quæ illius incompetentiam arguunt, vel quæ de ipso suspicionem ingerunt, secundum ea, quæ supra suo loco latius exposuimus. Et hæc declinatoriæ quoque poterunt appellari. Actoris partem illæ spectant, quæ illum non legitimam in judicio standi personam habere demonstrant: quales sunt procuratoriæ: ut puta, si quis per Monachum, aut Regularem, aut Clericum agere velit. Item si quis ut tutor, vel curator, vel procurator, vel syndicus compareat, & illum tutorem, vel curatorem, vel procuratorem, vel syndicum esse negetur, vel sua non interesse, vel audiri non debere protestetur, & si quæ sunt his similes. Ex persona rei deducuntur: veluti si quis ab eo, qui alienam litem defendit, de judicato solvendo cautionem postulet, aut si ab actore se spoliatum esse reus conventus coram Judice queratur, & propterea restitutionis beneficium imploret, vel si actorem ex legitima causa domum revocet. Actionem & causam respiciunt, ut cum proponitur de ineptitudine, aut incertitudine libelli, aut de litis pendentia, aut cum nondum diem solutionis venisse prætenditur.

Declinatoriæ exceptiones proponi debent ante omnem exceptionem, alioqui amplius opponi non poterunt. h. d.

§. 2. Hæc vero regulariter omnes ante litem contestationem proponi debent: sed quas declinatorias appellavimus, non modo ante litem contestatam, verum etiam ante omnem dilatoriam exceptionem opponere reum oportebit: alioqui si aliam primo proposuerit, cum per hoc in jurisdictionem ejus, coram quo proposuit, consensisse videatur, ejusdem jurisdictionem seculo declinare conabitur.

Dilatoriæ exceptiones, non declinatoriæ, regulariter proponuntur ante litem contestatam, quandoque tamen etiam post. h. d.

§. 3. Ergo in initio litis declinatoriæ opponi debent, & probari: cæteræ post oblatum libellum ante litem contestatam intra terminum a Judice assignatum, quancumque op-

a Can. induciæ. §. offeratur. 3. q. 3. b gl. in vers. irritari. s. dudum. Cl. 2. ex. de elect. gl. fin. c. ex parte. extr. de foro comp. c gl. 1. c. exceptionum. extr. eod. de except.

poni & probari poterunt. Sed & lite contestata quandoque eas opponere licebit, veluti a si qua nuper reo competens exorta fuerit, vel is, qui eam opponere voluerit, postmodum ad suam notitiam pervenisse jurejurando fidem faciat, vel esset hujusmodi, quæ retroactum processum nullum redderet, ut est ea, quæ vel mandati, vel jurisdictionis defectum arguit.

Et ex loco, & ex tempore, & ex aliis fontibus ducuntur exceptiones. h. d.

§. 4. Ducuntur autem hujusmodi exceptiones non solum ex supra positis causis, sed etiam ex loco, ex tempore, & ex aliis pluribus, ut tam Pontificii, quam Cæsarei juris libris facile est legentibus cognoscere.

Exceptio excommunicationis licet sit dilatoria, tamen potest opponi & ante & post litem contestatam. h. d.

§. 5. His annumeranda est etiam excommunicationis b exceptio, quæ licet & ipsa dilatoria sit, a cæteris tamen diffimilem naturam sortita esse deprehenditur: nec enim post oblatum tantum libellum ante contestatam litem velut cæteræ, sed in qualibet parte litis opponi poterit c, peremptorio termino ad proponendum exceptiones declinatorias & dilatorias præfixo minime obstante. Quod est in hac exceptione specialiter observandum, ne quisquam in periculum animæ suæ excommunicato communicare compellatur: quod si eam reus omiserit, ut actor sumptibus & laboribus fatigetur, in expensis legitimis condemnandus erit.

In opponenda exceptione excommunicationis servanda est certa forma. h. d.

§. 6. Sed cum per malitiam hæc exceptio in judiciis opponeretur frequentius, Innocentiana constitutio consultissime cautum est d, ut certa in ea proponenda forma servari debeat, uti ex ipsius constitutionis tenore facile apparere potest.

Exceptio excommunicationis potest actori opponi in prima tantum instantia, non in secunda. Idem de cæteris dilatoriis. h. d.

§. 7. Hæc e autem in prima tantum instantia sibi locum vendicant: quod si succumbens actor appellaverit prætextu excommunicationis oppositæ, a prosecutione appellantis minime excludendus erit: quod & in cæteris dilatoriis multo magis locum obtinet.

Reus excommunicatus licet reconvenire non possit, admittitur tamen ad proponendas suas legitimas defensiones. h. d.

§. 8. Reus f autem nullo obstante excommunicationis vinculo, velut recte convenitur, ita ad legitimas defensiones semper admittitur. Satis enim absurdum esset, si actore impugnantem defensionis copia reo denegaretur: quia sic multoties condemnaretur absolvendus. Reconventionis tamen potestas eidem minime permittitur.

Superius dicta de excommunicatione, intelliguntur de majori. h. d.

§. 9. Cæterum g quæ supra de excommunicatione diximus, non de quacunque excommunicatione sunt intelligenda: sed de ea tantum, quæ a perceptione sacramentorum, & a fidelium communiione separatur, ut etiam ipsa Innocentianæ constitutionis verba demonstrant.

Peremptoriæ exceptiones sunt, quæ jus actoris perimunt, & semper agentibus obstant. h. d.

§. 10. Peremptoriæ, seu elisorie exceptiones sunt, quæ in totum jus agentis perimunt b, & semper agentibus obstant: qualis est, doli mali, metus, pacti conventi, solutionis, jurisjurandi, præscriptionis i, transactionis, & rei judicatæ, & si quid contra leges factum esse dicatur.

Ex-

a C. pastoralis. in fin. extr. eod. tit. b C. exceptionem excommunicationis. extr. eod. c Cl. 1. eod. tit. d C. 1. eod. tit. in 6. e C. si quis fecerit. extr. eod. f C. cum inter. extr. eod. tit. g C. 1. eod. tit. in 6. h C. 1. de litis contest. in 6. i C. 2. in fin. 3. q. 6.

Exceptiones peremptoriae litis finitae sunt, quae impediunt litis ingressum. h. d.

§. 11. Harum quaedam dicuntur peremptoriae litis finitae, quaedam simpliciter peremptoriae. Peremptoriae litis finitae sunt, quae litis impediunt ingressum, & adversus agentem omni tempore opponi possunt a: qualis est exceptio transactionis, jurisjurandi, & rei judicatae, quae vel in ipso limine iudicii proponi poterunt b. Cum enim super negotiis, transactione, iurejurando, & sententia decisus, alias lis inchoata terminata fuerit, valde absonum visum fuit, super eisdem novum assumi debere iudicium, & quasi in infinitum forensia iurgia protrahere. Inde quoque litis finitae exceptiones appellantur, quod, ut aliquis esset finis litium, instituta fuerint. Idem juris est in aliis etiam peremptoriis exceptionibus, quae vulgo manifestae sunt, & notoriae habentur.

Exceptiones peremptoriae proponuntur post litem contestatam ante sententiam. h. d.

§. 12. Caeterae vero litis contestationem minime impediunt, atque ante sententiam erunt regulariter proponendae: quas quidem si dolo malo suo tempore in prima instantia reus proponere distulerit, etiam in causa appellationis opponendi sibi facultas denegabitur.

Præjudiciales exceptiones sunt, quae alteri causae præiudicium afferunt, puta exceptio consanguinitatis, causa restitutionis viri, exceptio natalium, petitio hereditatis. h. d.

§. 13. Sunt etiam quaedam exceptiones, quae præjudiciales appellari possunt, ex eo quod alteri cognitioni præiudicium afferunt: utpote, si qua mulier Titium in virum petat, qui ad mulieris intentionem elidendam consanguinitatis obijciat exceptionem c: qua probata, cum quaestio principalis perimatur, de ipsa est cognoscendum, antequam ad diffinitionis articulum procedatur. Idem d si petenti hereditatem natalium obijciat exceptio. Cum enim successione causa a causa natalium dependat, posteriore quoque loco cognoscenda erit.

Spoliatus opponens de spolio in modum exceptionis, non cogitur respondere antequam sit restitutus. h. d.

§. 14. Sed e & si quaestio spoli in modum exceptionis petentibus obijciat fuerit, probationes super spolio primitus erunt audiendae: eoque legitime probato reus non cogitur respondere f positionibus, donec integre restitutus fuerit.

Non debet iudex in causa super sedere obtentu exceptionis spoli, nisi dicatur factum ab auctore, & hoc in civilibus: in criminalibus vero potest etiam obijci de spolio a tertio facto, si quis dicatur, vel tota sua substantia, vel majori parte spoliatus: nec agenti super rebus Ecclesiasticis potest opponi exceptio spoli verum privatavum, vel contra. h. d.

§. 15. Sed quia huiusmodi exceptionem nonnunquam in iudiciis calumiose propositam causas Ecclesiasticas contingebat impedire, & per interpositas appellationes principalis causae cognitionem perimere: consultissime Innocentiana g constitutione decretum fuit, ut in civilibus negotiis spoliationis obijci ab alio, quam ab auctore factae, iudex in causa principali procedere non possit. In criminalibus vero etiam si a tertio spoliatus fuerit, dum tamen, vel tota sua substantia, vel majori parte ipsius se per violentiam privatavum affirmet, obijci exceptio processum differat, poenis statutis, si eandem intra certa tempora non probaverit obijciens: eo quoque salubriter adiecto h, ut rerum privatavum spoliatio, agenti super Ecclesiasticis, vel ex contrario, non opponatur.

Accusato excipiente de spolio a tertio facto, debet indulgeri tempus, intra quod restitutionem petat, & causam si potest finiat: quo elapso, non obstante tali exceptione, accusari poterit. h. d.

a C. 1. de litiis contest. in 6. b c. 2. 3. q. 6. c. c. literas tuas extr. de rest. spol. d c. pen. extr. de ord. cog. e c. fm. extr. de ord. cog. f petitionibus, melius. g c. 1. de rest. spol. in 6. h d. c. 1. §. fm.

§. 16. Inter scholares a olim dubitari contigit, si spoliatus a tertio contra suum accusatorem de spolio excipiat, an ei tempus indulgeri debeat, infra quod restitutionem imploret, ne forte sic existens omnem accusationem eludat: & idem equitati & iuri satis consonum visum fuit. Unde si infra tempus indultum restitutionem non petierit, & causam, cum posset, ad finem non perduxerit, non obstante exceptione spoli, deinceps accusari poterit.

Exceptiones contra testes, peremptoriae naturam sapiunt, ideo ante sententiam proponendae. h. d.

§. 17. Sunt & aliae exceptiones, quas proprie neque dilatorias, neque peremptorias appellaveris: cuiusmodi sunt, quae adversus productos testes opponuntur, utputa b, si quis Mævium examinatum, infamem, excommunicatum, vel aliam criminofum esse dicat. Quae tamen cum ad peremptoriae naturam accedere videantur, ipsae quoque ante sententiam proponendae erunt.

Ponit differentiam, utrum testi obijciatur crimen, de quo nunquam alias fuerit convictus: vel obijciatur crimen, de quo alias quis confessus & convictus fuit. h. d.

§. 18. Multum tamen interest, an per exceptionem tantum testibus opponantur crimina, de quibus nunquam accusati fuerint: an vero ea, de quibus alias convicti, vel confessi fuerint. Primo enim casu c obijctorum criminum probatio antea exhibenda erit, quam causa per sententiam terminetur: & si convicti vel confessi fuerint, ordinaria cessante poena, sufficet, quod a perhibendo testimonio repellantur, praesertim cum obijctorum crimen minime causam contingat. Posteriore vero, cum non sit cuiquam contra alios credendum, nisi se prius probaverit innocentem, a ferendo testimonio penitus repelli poterunt.

Opponens exceptionem, qua adversus opponentem opponi potest, nihil agit, & hoc, si proprio nomine excipiat, secus, si nomine suae Ecclesiae. h. d.

§. 19. Cavebit autem reus, ne quam contra adversarium suum exceptionem porrigat, cujus ipse nexibus implicetur: cum scire debeat, nullum hanc esse iuris effectum habituram: veluti d si plura beneficia possidens de eadem pluralitate adversus alium excipiat: vel si perjurium e aut excommunicationem is obijciat, qui pejeravit, vel Ecclesiastica sententia innodatus fuerit. Hoc tamen ita recipiendum est, cum proprio nomine conventus excipit f: caeterum si suam defendens Ecclesiam, tales exceptiones opposuerit, audiendus erit, nec quod opponens eisdem sit obnoxius, replicari poterit.

Qui excipit, non confitetur agentis intentionem, & potest quis plures etiam contrarias exceptiones opponere, & si iudex non admittat, potest appellari, & iudex puniri. h. d.

§. 20. Postremo sciendum est eum, qui excipit g, non propterea agentis intentionem constiteri illum videri, cum eisdem non solum unam, sed etiam plures, quanquam contrarias, proponere liceat: quae si legitimae fuerint, & iudex non admiserit, reo quidem per appellationis remedium succurretur, & iudex ipse meritis poenis coercendus erit.

Adversus exceptiones dantur replicationes. h. d.

§. 21. Dantur adversus exceptiones replicationes: de quibus multis agere supervacuum esset, cum instituta sint ad similitudinem exceptionum, quae adversus actiones opponuntur: de quibus si quis plenius velit intelligere, ex his, quae superius diffuse de exceptionibus posuimus, mutuari poterit.

TITU.

a C. 1. §. solet autem. de rest. spol. in 6. b c. praesentium ubi gl. extr. de test. c. c. 1. extr. cod. tit. d c. cum Ecclesia. extr. cod. tit. e gl. in c. praesentium. & c. testimonium. extr. de test. scan. dilecti filii. extr. cod. tit. de exceptione. g c. cum venerabilis. extr. cod. tit. de exceptione. de regul. jur. in 6.

TITULUS IX. DE MUTUIS PETITIONIBUS.

Si reus conventus nolit, vel non possit excipere, si habeat unde auctorem reconveniat, poterit illum reconvenire. h. d.

Igitur oblato ab auctore libello, si reus conventus nulla sit exceptione munitus, quae vel iudicium differat, vel litis ingressum impediatur, mutuis petitionibus adversarium suum fatigare poterit, & agentem coram eodem iudice antequam litem contestetur, reum constituere. Cuius enim quis a in agendo observat arbitrium, eundem habere contra se iudicem in eodem negotio dedignari non debet. Proposita ergo auctoris intentione, & responsione facta super quaestionibus rei monitione praemissa, incontinenti actor respondere compellendus erit, ut vicissim postea rationes partium iudex audiens, concordia, vel iudicio utriusque negotium terminet.

Etiam coram iudice delegato potest reus auctorem reconvenire. h. d.

§. 2. Nec solum coram Ordinario reconventio talis sibi locum vindicat, verum b etiam coram delegato: unde nisi reus literas impetrare maluerit, auctorem sibi obnoxium eodem durante iudicio coram datis iudicibus reconvenire poterit.

Auctoris & rei reconventientis aequalis debet esse conditio in iudicio. h. d.

§. 3. Utriusque autem, tam auctoris, quam rei reconventientis aequa debet esse conditio: unde c cum causa appellatione remota committitur, si reus auctorem reconvenit, uno eodemque iure circa appellationis remedium uterque censendus erit.

Coram arbitris non habet locum reconventio. h. d.

§. 4. De arbitris dubitari poterit, an coram eis reconventioni locus esse possit d? & cum arbitri iudicare non possunt, nisi de his tantum, super quibus in eos compromissum fuit, responsum est, coram eis reconventionem locum habere non posse.

Reus conventus coram iudice Laico, non potest reconvenire auctorem super causa spiritali. h. d.

§. 5. Interdum etiam accidit, ut nec coram ordinario, nec coram delegato iudice reo auctorem convenire sit potestas, utputa si coram iudice Laico conventus, auctorem super causa juris patronatus, decimarum, matrimonii, aut alia spiritali reconvenire velit.

Excommunicatus non potest reconvenire. h. d.

§. 6. Idem e iuris est, si conventus excommunicationis vinculo innodatus existat. Huic enim, licet alioqui excipiendi facultas minime sit interdicta, auctorem tamen reconvenire non conceditur, ne quod (ut supra diximus) in defensionis remedium sustinetur, ad impugnationis materiam extendatur.

Super causa criminali non admittitur reconventio: idem in causa depositi. h. d.

§. 7. Illis quoque, qui coram iudice criminaliter conventi fuerint f, vel super deposito, nisi se prius innocentes probaverint, & depositum restituerint, alios criminandi, vel conveniendi licentia non conceditur.

TITULUS X. DE RESTITUTIONE SPOLIATORUM.

Intentans spolia non potest reconveniri, nisi super causa spoli. h. d.

I S quoque, qui se quibusdam rebus, aut iuribus spoliatum conquisit, ab adversario suo reconveniri non poterit: nam super spoliatione conventus, adversus restitutionem petentem non est, nisi super quaestione spoli, audiendus. Restitutionis enim petitio in hoc privilegiata esse noscitur, ut

a Can. 1. §. cuius 3. q. 8. b c. dispensia de rest. in 6. c c. fm. extr. de mut. pet. d c. cum dilectus. extr. de arbit. e c. cum in ser in fm. extr. de except. f c. 1. & 2. 3. q. 11.

ipsam intentans, non cogatur ante restitutionem spoliatoribus respondere. Unde a cum quis se de beneficii possessione violenter ejectum apud iudicem conquisit, si adversarius eundem non canonicè dicat institutum, de violenta prius ejectione, quam de Canonica institutione cognoscendum erit.

Spoliatus est ante omnia, & quoad omnia, restituendus, hoc dicit.

§. 2. Sed etsi spoliatus non primus coram iudice super spolio sibi illato consistat, sed criminali iudicio ab adversario laecessitus spoliationis causam proponat, ita demum super petitione iudex procedere poterit, si prius restitui spoliatum sua sententia iusserit: omnes enim leges tam Ecclesiasticae, quam seculares ante omnia cuncta spoliatis, vel ejectis redintegranda b, & damna facienda esse praecipunt: fructus quoque non tantum a violento possessore percepti, sed etiam qui a veteri possessore percipi verisimiliter potuissent, restituendi erunt: nec restitutionis solum sententia sufficet, nisi re ipsa omnia iudicis officio restituantur, ita ut ejectus, vel spoliatus etiam naturalem possessionem recipiat, cunctaque, quae sibi oblata fuerint, eodem, unde surrepta fuerunt, revocentur.

Quaestio spoli per modum reconventionis proposita, non impedit processum super alia causa civiliter institutum. h. d.

§. 3. Quod si civiliter conventus adversario spoli quaestione regerat, cum mutuae tunc intelligantur petitiones in idem iudicium deductae, vicissimque tractatae, unica simul erunt sententia terminandae.

Cum spoliolum proponitur in modum exceptionis, nulla fertur restitutionis sententia: sed quamdiu non fuerit reus restitutus, non est cogendus auctori respondere. h. d.

§. 4. Sed haec quidem obinent, cum in modum actionis spoli quaestio proponitur: sed si citra litis contestationem de spolio quis excipiendum duxerit, super ipsa quidem exceptione, probationes primitus recipiendae erunt: ea tamen legitime probata, nulla restitutionis erit ferenda sententia, sed tamdiu spoliatori super petitionibus suis respondere cogendus non erit d, donec ab ipso restitutus fuerit. Quemadmodum enim, si in modum exceptionis aliquid crimen testi obijciat e, ut a testimonio repellatur, etsi crimen contra eum civiliter probatum fuerit, sibi poena non infligitur ordinaria, sed ejus duntaxat testimonio non creditur: sic spoliatio in modum exceptionis tantum probata, restitutionis sententia minime ferenda erit.

Tribus casibus privatus a iudice dicitur spoliatus, si non servavit iuris ordinem, si nulliter pronuntiavit, si erat iudex incompetens. h. d.

§. 5. Spoliatus autem non solum is intelligitur, qui a privato quocunque homine rerum quorundam possessione indebite privatus fuit: sed etiam f ille, quem iudex ipse se iuris ordine praetermisso, beneficio, vel aliis rebus carere coegit, vel is, qui licet iuris quidem ordinem servaverit, spoliatus tamen, & de facto damnatus iudex erat incompetens: vel si iudex sit competens, circa privationem tamen nulliter pronuntiavit.

Spoliatus & is intelligitur, qui mandavit spoliari, aut spoliolum suo nomine factum ratum habuit, vel spoliatori successit in vitium. h. d.

§. 6. Is quoque spoliatus intelligitur, qui licet ipse non spoliaverit, per alium tamen spoliari mandaverit g, aut spoliolum suo patratum nomine ratum habuerit: unde & is restitutioni obligabitur, quemadmodum b & ille, qui rem indebite occupatam, scienter recipiendo spoliatori

P P P P P

a C. in literis tuis. extr. cod. tit. b c. redintegranda. 3. q. 11. c c. gravis. extr. cod. tit. d c. fm. extr. de ord. cogn. e c. 1. extr. de except. f c. conquereute. extr. cod. tit. g Can. notum, ubi gl. 12. q. 1. & c. cum ad secundum. in fm. ubi gl. extr. cod. h c. saepe contingit. extr. cod.

Vori succedit in id vitium. Licet enim is non spoliaverit, cum tamen, quoad periculum animæ, non multum interfit, utrum quis iniuste detineat, an alienum invaserit, contra huiusmodi possessorem spoliato per restitutionis beneficium, non obstante juris civilis rigore, succurritur.

Renunciatio facta post spoliū non impedit spoliati restitutionem: secus si ante fuerit renunciatum, & testes super spontanea venuntiatione non sunt admittendi ante restitutionem. h. d.

§. 7. Illud quæsitum est, si post spoliū Ecclesiæ renunciante quis dicatur, an ob huiusmodi renunciacionem spoliato sit deneganda restitutio? & cum non sit verisimile, quod sponte proprio iuri renunciaverit, qui renunciat, spoliatus huiusmodi non obstante renunciacione, restituendus erit. Testes etiam partis alterius de iuramento, & renunciacione sponte facta, non ante admittendi erunt, quam spoliatus plenarie fuerit restitutus. Quod si ante b spoliū Ecclesiā sponte abjurasse reperitur, perpetuum ei super negotio silentium imponendum erit.

Ponit aliquos casus exceptos ab illa regula, spoliatus ante omnia est restituendus. h. d.

§. 8. Sunt & alii casus, quibus iure denegabitur spoliati restitutio, utputa, cum agenti per modum exceptionis de alia spoliacione opponitur, aut tam super proprietate, quam super spolio eodem tempore disceptari spoliatus ipse consenserit, aut ante restitutionis postulacionem petitoria actione iudicium expertus succubuerit.

Probatio spoliū, absentia spoliatoris, & lapsus temporis, non operantur restitutionem, si spoliator non abstinet per contumaciam, vel dolum. h. d.

§. 9. Idem si spoliatore non per contumaciam, vel per dolum absente, ab Apostolica sede ad Iudices spoliatus literas obtinuerit, ut si eum spoliatum Iudicibus constituerit, intra certum temporis spatium restituatur, si reus intra præfixum terminum sese Iudici exhibere non possit, quanquam temporis lapsus imminet, & actor sit suam possessionem & deiectionem probare paratus, nihilominus restituendus non erit.

Si contra agentem de spolio opponatur exceptio, per quam concludatur actorem non possedisse, spoliatus ante omnia non restituatur. h. d.

§. 10. Sed & si talis opponatur exceptio, quæ agentem minime possedisse concludat, tamdiu sustinenda erit restitutio, donec super tali exceptione cognitum fuerit: ut ecce, nec Laici spiritualia possidere, nec Sacerdotes uxores habere possunt. Unde si vel illi se beneficii spoliatus, vel hi ab uxoribus se destitutos coram Iudice conquerantur, & ab adversariis de secularitate, vel de Sacerdotio agentibus opponatur, proculdubio differenda erit restitutio.

Cum pro spoliatore militat juris præsumptio, spoliatus non est ante omnia restituendus. h. d.

§. 11. Quinimo & cum sola juris præsumptio pro spoliatore contra spoliatum militat, impedienda erit restitutio, ex quo apparet, eam, qui (exempli gratia) restitui postulat ad decimas, quas intra alienæ parochiæ limites possedisse asserit, nequaquam restituendum esse, nisi evidenter docuerit, quod earum possessionem legitime assequutus fuerit: quia eas occupasse iniuste verisimiliter præsumitur, cum ex prædiis perveniant intra alienam parochiam constitutis, manifestumque sit eas iure communi ad eandem Ecclesiā pertinere, nisi aliud ostensum fuerit.

Hæreticus non restituatur ante omnia: idem si in restitutione timeatur de periculo anime vel scandalo, quia differtur restitutio. h. d.

§. 12. Plures præterea sunt casus, quibus spoliatus illico non restituatur: veluti, cum hæresis labe pollutus

a C. 2. extr. eod. tit. b C. accepta. extr. eod. tit. c C. fin. eod. tit. in 6.

deprehenditur, vel facta restitutione animæ periculum immineret, vel scandalum timeri possit: & alii, qui non minus secularibus, quam Pontificis legibus continentur.

Spoliatus potest suspensio petitorio ante conclusionem in causa, intentare possessorium: secus si sit conclusum: nisi tamen aliter Iudici videatur. h. d.

§. 13. Postremo sciendum est, in spoliantis odium constitutum esse a, si spoliatus proprietatis litem ingressus fuerit, nullam de illata sibi violentia mentionem faciens, antequam renunciatum sit, aut conclusum in proprietatis iudicio, ut idem debeat super possessorio, etiam petitorio suspensio, audiri. Quod si renunciatum fuerit, vel conclusum, ut iam possit causa proprietatis sententia terminari, ne lites litibus inculcentur, & via possit fraudibus aperiri, causa non decisa, possessorio non erit utendum: nisi Iudex, qui de causa cognoscit, hoc ipsum ex iusta causa viderit expedire: puta, cum ex perspicuis indiciis iniquitas invaloris facile arguitur, & spoliato casu, sive dolo spoliatoris, dominium probandi facultas subtracta fuerit.

TITULUS XI. DE LITIS CONTESTATIONE.

Litis contestatio est fundamentum iudicii, quæ deficiente frustra super edificabitur: & quando dicitur litis contestata. h. d.

Hactenus ea complexi fuimus, quæ plerumque ante causarum discussionem vertuntur, quæ non tam iudicii partes habentur, quam iudiciorum preparatoria: pervenimus nunc ad ea, quibus ipsum iudicium constituitur. Est autem iudiciorum quasi fundamentum quoddam, litis contestatio, nam b si illa a partibus prætermissa fuerit, proculdubio omnia, quæ sequuta fuerint, corruent, sequè ipsos litigatores inanibus laboribus & sumptibus vexabunt: unde nec testes recipi, nec ad sententiam per Iudicem procedi poterit. Ea c vero sit per petitionem in iure propositam, & congruam responsonem sequutam, animo contestandi litem factam, cum Iudex per narrationem negotii causam audire coeperit: unde si quis positionibus simpliciter respondeat, aut peremptoriam exceptionem proponat, nequaquam per hoc esse facta contestatio litis intelligitur.

Procurator, tutor, & similes, possunt litem contestari. h. d.

§. 2. Fit autem d litis contestatio non solum per principalem, sed etiam per procuratorem, tutorem, & personas similes. Advocati responsio nisi sit statim revocata, facit litis contestationem. h. d.

§. 3. An advocati responsio litis contestationem faciat, dubitari potest, & ex facto responsum est, nisi statim revocata fuerit, illius quoque responsione contestationem fieri.

Cum officium Iudicis pro actione instituitur, est necessaria litis contestatio. h. d.

§. 4. Nec solum, cum per actionem iudicium instituitur, erit litis contestatio necessaria: sed etiam ubicunque Iudicis officium pro ipsa proponitur actione, veluti, cum restitutio in integrum non incidenter, sed principaliter postulatur.

Qui effectus sequantur ex litis contestatione. h. d.

§. 5. Igitur sequuta contestatione reus & Iudici subiecitur, & actori obligatur, dilatoriis exceptionibus via præcluditur, actiones perpetuantur, prescriptio interruptitur, alii quoque effectus emanant, ut tam civilibus, quam Ecclesiasticis constitutionibus suis locis traditur.

Cum civiliter agitur & probabiliter de morte testium, vel diuturna absentia timeatur, possunt examinari testes etiam lite non contestata. h. d.

§. 6. Admonendi tamen sumus, quod traditum est, lite non contestata non posse testes recipi e, aut ad sententiam perveniri, non esse perpetuum. Nam si forte de morte testium timeatur, vel absentia diuturna, cum civiliter est agendum, ne veritas occultetur, & probationis copia fortuitis casibus subtrahatur, senes, & valetudinarii, & alii testes, de quibus ex probabili causa timeatur, etiam lite non contestata sunt admittendi, seu pars conventa sit contumax, seu sine dolo sit absens, ut conveniri non possit.

Qui testes examinavit ad perpetuam rei memoriam debet intra annum vel convenire adversarium, vel examen denunciare. h. d.

§. 7. Debet a tamen actor intra annum, ex quo facultas sibi data fuerit, adversarium convenire, aut saltem huiusmodi testium receptionem eidem denunciare: alioqui attestaciones sic receptæ non valebunt, ne forte hoc procuraretur in fraudem, ut scilicet processu temporis exceptiones legitimæ ad repellendum testes, vel alia locum habere non possint.

Nota ex isto §. bonam regulam ad cognoscendum, quando non est necessaria litis contestatio. h. d.

a C. is pastoralis extr. de causa poss. & propriet. b c. i. ext. eod. tit. c C. dudum. secundo. §. licet. extr. de elect. d c. i. ext. eod. tit. e ext. ut lite non contest. per totum. & c. i. eod. tit. ext.

tentiam perveniri, non esse perpetuum. Nam si forte de morte testium timeatur, vel absentia diuturna, cum civiliter est agendum, ne veritas occultetur, & probationis copia fortuitis casibus subtrahatur, senes, & valetudinarii, & alii testes, de quibus ex probabili causa timeatur, etiam lite non contestata sunt admittendi, seu pars conventa sit contumax, seu sine dolo sit absens, ut conveniri non possit.

Qui testes examinavit ad perpetuam rei memoriam debet intra annum vel convenire adversarium, vel examen denunciare. h. d.

§. 7. Debet a tamen actor intra annum, ex quo facultas sibi data fuerit, adversarium convenire, aut saltem huiusmodi testium receptionem eidem denunciare: alioqui attestaciones sic receptæ non valebunt, ne forte hoc procuraretur in fraudem, ut scilicet processu temporis exceptiones legitimæ ad repellendum testes, vel alia locum habere non possint.

Nota ex isto §. bonam regulam ad cognoscendum, quando non est necessaria litis contestatio. h. d.

§. 8. Sunt b & alii casus, in quibus absque litis contestatione legitime possunt testes produci, & lis sententia terminari: quos tam ex his, quæ supra de contumacia diximus, quam etiam ex aliis locis cognoscere licebit. Et generaliter, ubicunque libellus non exigitur, aut jus agendi contra certam personam non dirigitur, litis contestatio non est necessaria.

TITULUS XII. DE JURAMENTO CALUMNIÆ.

Actor recusans subire juramentum calumniæ, cadit ab actione, & reus habetur pro confesso. h. d.

Sed ut veritate prævia iudicia expediantur, institutum est, ut litigatores in exordio litis de calumnia vitanda jurare debeant. Quod juramentum si quis præstare recusaverit c, actor quidem ab instituta cadet actione, & pro confesso reus habendus erit.

In causa sua Ecclesia Clericus non cogitur jurare de calumnia, secus in propria: quo casu jurat propositis tantum scripturis, non tactis. h. d.

§. 2. In hac tamen parte quibusdam casibus Clericis iura pepercerunt. Vetuerant d enim, ne dum propriæ Ecclesiæ causa peragitur, inconsultis illorum prælati huiusmodi subire iurandum cogatur, licet propriis causis huiusmodi privilegio minime gaudere noscantur. Sed & quo casu hoc juramentum subire vel permittuntur Prælati, vel jubentur, non tactis e, sed tantum propositis scripturis id implebitur.

Hodie etiam in causis spiritualibus juratur de calumnia. h. d.

§. 3. In causis spiritualibus olim de calumnia minime jurabatur: sed quia & in illis litigatores frequenter calumniari compertum est, novissime sancitum est f, ut in eis id, quod in cæteris constitutum est, observari debeat.

Etiā procuratores jurare de calumnia tenentur, quando-cunque Iudici videbitur.

§. 4. Et non tantum Principales, verum etiam procuratores g, & Syndici h huiusmodi juramentum suscipere compellendi erunt, etiamsi quid ponere aut respondere debeant, a dominis instructi fuerint: aut post hoc præstitum juramentum deputari fuerint: nec enim illud intra certa iudicii tempora coartatum reperitur, sed i poterit Iudex exigere, quoties expedire viderit.

De calumnia juratur etiam in causa appellationis. h. d.

§. 5. Præterea k, quanquam in prima instantia partes juraverint, non tamen propterea in causa appellationis huius-

a C. fin. §. sed si. ext. ut lite non contest. b d. c. fin. §. sunt & alii ut lit. non contest. c c. fin. ext. eod. tit. d c. i. & seq. extr. eod. c. fin. ext. eod. f c. i. §. fin. eod. tit. in 6. g c. 2. §. procuratores. eod. tit. in 6. h c. pen. & fin. ext. eod. tit. i c. 2. in fin. eod. tit. in 6. x c. 2. in princ. eod. tit. in 6.

modi juramentum declinare poterunt, cum rursus, & de calumnia vitanda, & dicenda veritate jurare partes sine compellendæ.

Juramenti de calumnia omissio non vitiat processum. h. d.

§. 6. Illud postremo admonendi sumus, quod, propter omissum a tacite in tota causa calumniæ juramentum, judicialis processus alias factus legitime, nec est nullus, nec ob eam causam venit annullandus: cum huiusmodi juramenta præstari de substantia ordinis iudicarij non existat.

TITULUS XIII.

UT LITE PENDENTE NIHIL INNOVETUR.

Lite pendente nihil innovandum: & lis tunc pendere dicitur, cum citatio legitima pervenit ad partem citatam, aut per eam factum est, quo minus perveniret. h. d.

Instituta ergo lite & solemnibus præstitis satisfactionibus, & calumniæ juramento exhibito, ad probationes, & merita causæ descendendum erit, & interim pendente lite nihil innovari poterit. Lis autem b pendere hoc respectu tunc dicitur, non modo cum lis contestata fuerit, verum etiam postquam a Iudice competenti curatio emanarit, & ad partem citatam pervenerit, vel per eam factum est, quo minus ad ejus notitiam perveniret, dum tamen in citatione ea sint expressa, per quæ possit quis instrui, super quibus in iudicio convenitur.

Ob dilapidationem etiam lite pendente fit sequestratio. h. d.

§. 2. Plane c ab eo, qui postquam a sententia provocavit, possessionis fructus dissipat, etiam lite pendente sequestrari poterunt.

Litis pendente non invalidat matrimonium contractum. h. d.

§. 3. Sic etiam d si dum super matrimonio lis pendet, secundum quis matrimonium rite contraxerit, si primum non tenuisse declaratum fuerit, pendente lite obtentu secundum irritari non poterit. Et tamen, qui in contemptum contraxerit, competens pœnitentia imponenda erit.

TITULUS XIV.

DE PROBATIONIBUS.

Quid sit Probatio, & quibus modis fiat. h. d.

Probatio igitur est, idoneis argumentis & legitimis mediis facta demonstratio. Contingit autem quid probari variis modis, utputa, confessione partium, depositione testium, instrumentorum exhibitione, iurijurandi religione, inspectione Iudicis, notorietate rei, suspicione vehementi, fama, atque aliis adminiculis.

Quomodo nascatur probatio ex confessione, & quæ sint positiones. h. d.

§. 2. Partium confessione tunc constat probatio, cum reus positionibus respondendo, vel alias in iudicio de intentione confitetur actoris. Sunt autem positiones, breves quedam narrationes, facti seriem continentes, ad eliciendam veritatem conceptæ, super quibus quis petit ab adversario responderi, quas ad faciliorem e expeditionem litium propter partium confessiones, & probationum defectum usus longævus in causis admisit, & juris probavit auctoritas.

Recusans respondere positionibus, habetur pro confesso. h. d.

§. 3. Si f quis igitur positionibus sibi factis respondere requisitus recusaverit, vel, ne responderet, se per contumaciam subtraxerit, pro confesso habendus erit. Hoc autem ita demum obtinet, si a Iudice respondere iussus, illum absentem fieri contigerit: sed si antequam juberetur, contumaciter abscesserit, tunc pro confesso minime reputabitur, sed contra eundem, tanquam contumacem, procedendum erit, prout juris ratio dicaverit.

P p p p p 2

Con-

a C. i. in princ. & §. i. eod. tit. in 6. b Clem. 2. eod. tit. c c. fin. ext. de sequest. poss. d. c. cum in Apostolica. ext. de spons. & q. fin. de verb. sign. f g, i. de confess. in 6.